

- ב. יש ללמוד מכאן שהמורה בב"ד על חיובו, אעפ"י שהביא אחר כך עדים לזכותו, אין יכול לומר שכחתי באותה שעה והודיתי בטעות (ר"י בן מגאש, וכן הסכים הרשב"א). ואין כן דעת הרמב"ם. וכתב המאירי שהכל לפי ראות עיני הדיינים, אם מכירים שבשגגה הודה ונוכר אחר כך אם לאו.
- ג. יש אומרים שאחר שפרעו יכול להזמין לדין ולהשביעו היסת שלא נפרע פעמיים (ע' במאירי).

ה. אחד אמר לחברו: תן לי מאה זוזים שאני נושה בך. אמר לו: לא פרעתיך בפני פלוני ופלוני! באו אותם שנים ואמרו לא היו דברים מעולם – סבר רב ששת לומר: הוחזק כפרן (ואינו נאמן אפילו בשבועה לומר פרעתיך שלא בפניהם. רש"י). אמר לו רבא: כל דבר שאינו מוטל על האדם – אינו בדעתו, הלכך אינו מוחזק בכך כפרן (שהרי לא הוצרך כלל לומר 'פרעתיך בעדים' ואפשר שפרע ללא עדים ולא שם אל לבו. רש"י). אמנם בדברים שאנשים מדייקים בהם ואינם טועים, כגון קציצת השער של החפצים שפרע בהם, גם רבא אומר שהוחזק כפרן, הגם שלא הוזקק לאותה טענה.

הלכה כרבא. לפרש"י משמע שאם אינו אומר פרעתי בפניהם או שלא בפניהם אלא אומר ודאי בפניהם פרעתי, אז גם לרבא אינו נאמן להכחיש העדים.

אבל ר"ח פירש (וכ"כ רבי ברוך מארץ יוון, מובא באו"ז, וכ"כ בעה"מ ב"ב קע) שהואיל ואין הדבר מוטל על העדים [שלא העמידם כעדים על הפרעון אלא נודמן שפרע בנוכחותם. ר"י מלוניל], הלכך אינם נאמנים לומר לא פרעו, דלאו אדעתיהו ושמוא שכחו. והרמב"ן ועוד ראשונים כתבו שאין הסברא מחוורת.

דף מב

- ז. א. המוציא שטר-חוב על חברו, וטען הלה: פרעתי, והודה התובע שאכן שילם אבל התשלום היה פירעון עבור חוב אחר – האם יכול לגבות את חובו שבשטר?
- ב. לווה שהאמין את מלווהו כל זמן שיאמר 'לא נתקבלתי פרעוני', ויש עדים שפרעו ומלוה מכחישם – האם הדין עם הלווה או עם המלוה?
- ג. לווה שהאמין את מלווהו 'כשנים', והעידו אח"כ שלשה עדים שפרעו – כיצד הדין, ומה הדין כשהאמין 'כשלשה' ובאו ארבעה עדים?
- א. מעשה באחד שהוציא שטר חוב על חברו ואמר לו פרעתי, ואמר לו פרעונך – עבור חוב אחר היה; רב נחמן אמר: הורע השטר. וכן אמר רב ששת בר אידי. ואילו רב פפא ורב פפי אמרו: לא הורע. ואמרו בגמרא שאפילו לרב פפא, אם הדברים מורים שהפרעון היה עבור השטר [כגון באותו מעשה שנטל מעות עבור קניית בשר ופרע לו דמי הבשר במקום שמקצבים הבשר ומוכרים. וטוען עכשיו סטראי נינהו] – הורע כח השטר (ונשבע היסת ונפטר. רמב"ם מלוה יד, ט).
- הסיקן להלכה כדעת האומרים הורע השטר. ודוקא כשפרעו בפני עדים ולא הזכיר לו השטר (ליטלנו מידו. רש"י. ובפירוש ר"י מלוניל מבואר שה"ה אם הזכיר השטר שי"ל סמך על העדים ולא חש להשאיר אצלו, או שתבע והלה דחאו למחר), אבל פרעו בינו לבין עצמו, מתוך שיכול לומר לא פרעתי יכול לומר פרעתי חובות אחרים, וגובה בשטר (הלכך גובה בלא שבועה, ואם טוען הלה הישבע שלא פרעתיך – נשבע, כדין שאר בע"ה. ר"י מלוניל).
- א. לדעת האומר שהורע, יש אומרים שהשטר בטל [ואולם אין קורעים אותו. עתוס'] ואין גובים כלל (כ"ד רב האי ורב שריא, רי"ף ותוס' ורשב"א. וכ"מ ברמב"ם מלוה ולוה יד, ט ובהגה"מ). ויש אומרים

שגובה בשבועה [מבני חורין] (ע"ה ור"ת ורמב"ן).

ואם הלך התובע ותפס ממון מהלווה – כתבו הפוסקים שאין מוציאין ממנו. והרמב"ן נסתפק. ב. דעת כמה מהראשונים שאם לא ראו העדים שנתן בתורת פרעון, נאמן המלוה לומר מתנה נתת לי וכמו כן נאמר לומר 'סטראי גינהו' במגו של 'מתנה' (ר"י בן מגאש; רמב"ם מלוה יד, ט. וכן נטה הרשב"א). והרמב"ן חולק וסובר שאינו נאמן לומר מתנה.

ב. אמר למלוה: נאמן אתה עלי כל זמן שתאמר לא נפרעתי, והעדים מעידים שפרע בפניהם והוא מכחיש – אבוי ורבא אמרו: הרי האמינו. ורב פפא אמר: אמנם האמינו יותר ממנו עצמו, אך לא יותר מעדים. וכן הלכה, שאם הביא עדים אינו נוטל כלום (ר"ח ר"ף רמב"ם מלוה טו, ג; חו"מ עא, א).

ג. האמינו 'כמו שנים' – רב פפא אמר: כשנים האמינו ולא כשלשה. ורב הונא ברדר"י אמר: לענין עדות תרי כמאה ומאה כתרי, הלכך אין חילוק במספר העדים. ואולם אם האמינו 'כשלשה', כיון שכבר ירד למנין, אם מעידים ארבעה אנשים שפרע – נאמנים.

וכן הלכה. וכשהאמינו כשנים מה יעשה הלווה שלא יתבענו שוב – כשיפרע יקרע השטר או יעיד זה המלוה על עצמו שבטל כל שטר שיש לו על פלוני או יעיד שלא בפני הלווה שקיבל כל חוב שיש לו אצל פלוני (רמב"ם מלוה טו, ד. וע"י בן מגאש).

עא. א. האם נשבעים שבועת התורה של 'מודה במקצת' על טענת קטן?

ב. הבא להפרע מנכסי יתומים גדולים – האם צריך שבועה?

ג. הבא לפרע מנכסי הקדש (כגון שהלווה שהיה חייב לו – הקדיש את נכסיו, ובא זה לגבותם מן הקדש) – האם צריך שבועה?

א. קטן הבא בטענת עצמו – אין נשבעין לו. (כי יתן איש – ולא חרש שוטה וקטן).

נחלקו ראשונים האם כן הדין גם בשבועת השומרין שאין צריך שם 'טענה', אעפ"כ נתמעטו בה חרש שוטה וקטן [ויתכן שנתמעטו לגמרי מדין השומרים]. (ערמב"ן ורשב"א; ראב"ד טוען ה, ט), או שמא רק בשבועת מודה במקצת או שבועת עד אחד [שגם היא באה רק ע"י טענה לדעת כמה ראשונים], אבל לא שבועת השומרים או שאר שבועות דרבנן הבאות בטענת 'שמא' – שאותן שבועות נשבעים לקטן (כן דעת ר"י בן מגאש ורמב"ם טוען ה, ט ועוד).

וכתבו ראשונים שמ"מ נשבעים שבועת היסת על טענת הקטן, אפילו קטן שאינו חריף, בין כשהודה הנתבע במקצת בין כפר בכל (ר"י בן מגאש ורמב"ם טוען ה, י. וע' גם רמב"ן ורשב"א). וער"י מלונגיל בשם אחד מהמחברים שדוקא במציאה אין נשבעים על טענת חש"ו, שאינו אלא משום דרכי שלום חכמים החולקים על ר' יוסי. וצ"ע. ושם כוונתם כלפי שבועת היסת.

בא הקטן בטענת אביו שמת, ואומר 'ברי לי' – לדברי חכמים פטור מלהשבע, שהריהו כמשיב אבידה שהרי אדם מעיז פניו בפני הבן ואילו רצה היה מכחישו. ולדברי רבי אלעזר בן יעקב נשבע, שאין אדם מעיז פניו לכפור לו לגמרי.

א. יש אומרים שדוקא בקטן חלקו חכמים אבל בגדול מודים שנשבעים (עפ"י ר"ת והגאונים). ויש אומרים שגם גדול הבא בנכסי אביו דינו לענין זה כקטן (רש"י בכתובות; רמב"ן ורשב"א בדעת הר"ף). ויש אומרים שמחלוקת התנאים רק בגדול הבא בנכסי אביו, אבל קטן ממש – אין נשבעים על טענתו לדברי הכל (ע' ר"ח ור"י בן מגאש).

ב. הרי"ף ור"י בן מגאש והרמב"ם (טוען ונטען ד,ה) פסקו כראב"י שמשנתו קב ונקי. והראב"ד והגאונים (ערשב"א) פסקו כחכמים (ערמב"ן שנשא ונתן שאם הלכה כראב"י כנגד הרבים אם לאו).
אם הקטן אינו בא בטענת 'ברי' – מבואר מסוגיית הגמרא שפטור (לפי מה שפירש רב למתניתין. וכן פסק ר"י בן מגאש וש"ר. ויש מפרשים דברי הגמרא באופן אחר – ער"ח).

ב-ג. הבא ליפרע מנכסי יתומים גדולים או מנכסי הקדש (אפילו הוציא שטר. רש"י), לא יפרע אלא בשבועה. ואין נפרעים מהיתומים אלא בזיבורית.

הבא לתבוע את הקטן, אם הוא בדבר שהקטן נהנה ממנו כגון מקח וממכר או שכירות, ומודה הקטן לפניו – מחייבים אותו לפרוע. ואם אין לו ממון, ממתנינים עד שיהא לו. ואם אינו מודה, ממתנינים עד שיגדל וישבע. ואם הוא דבר שלא הגיע לקטן הנאה ממנו כגון תביעות נזיקין [ובכלל זה אף חנוני על פנקסו, שהקטן לא קיבל כלום מהחנוני רק מהפועלים] – הקטן פטור, ואפילו הגדיל (עפ"י ר"י בן מגאש. וי"א שקטן שהגדיל משלם חיוביו – ע' חו"מ תכד,ח).
ויש סוברים שאף לענין תשלומי 'נהנה' אין הקטן חייב, אף לא כשיגדיל (ע' שו"ת רעק"א ח"א קמז). ואין הדבר מוסכם (ע' שבו"י ח"א קעו).

דפים מב – מג

עט. האם קיימת שבועת מודה במקצת באופנים דלהלן:

א. טענו: עשר גפנים מסרתי לך, והלה אומר: אינן אלא חמש.

ב. זה אומר: בית / בית זה מלא פירות מסרתי לך, והלה אומר: איני יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל.

ג. זה אומר: מנורה גדולה, וזה אומר: קטנה.

ד. זה אומר: מנורה בת עשר ליטרין, וזה אומר: בת חמש.

א. עשר גפנים מסרתי לך, והלה אומר: חמש; אם היו גפנים שאינן עומדות ליבצר כעת, סרוקות (=ריקניות) או טעונות – פטור, שכל המחובר לקרקע – כקרקע. גפנים טעונות העומדות ליבצר, לחכמים פטור ולר' מאיר חייב, שכל העומד ליבצר כבצור דמי.

א. דוקא באופן שאין זה 'הילך', כגון שבצרן ואכלן. ואעפ"כ פוטרים חכמים כי כשמסרן לו היו מחוברים ותחילת התביעה על מחובר (עפ"י תורא"ש, רמב"ם טוען ה,ב, ריטב"א).
ויש חולקים וסוברים שהולכים אחר התביעה בפועל והריהי מטלטלין, ומפרשים שהכפירה היא על ענבים בצורות המחוברות לקרקע [וההודאה על ענבים שבצרן באופן שאין 'הילך'] (עפ"י רשב"א).

ב. דעת ר"ח והרמב"ם (טוען ה,ד – כמוש"כ המאירי) שהלכה כרבי מאיר, שכן נקטה סוגיית הגמרא במקום אחר. וכתב הרמב"ם שדוקא אם אינם צריכות לקרקע. ויש אומרים שאם אינם משביחים עוד בחיבורם לקרקע הכל מודים שהם כמטלטלין (ריטב"א).

והרי"ף ור"י בן מגאש פסקו כחכמים, אך דוקא בשומר שאינו עשוי לקוץ, אבל נתן לו ענבים לתלשם, אם כבר הגיעו ליבצר הריהם כבצורים (ע' ריב"מ מאירי וריטב"א).

ג. כתבו התוס' שלענין מלאכת שבת – נחשבות כמחובר הגם שעומדות ליבצר, שכן היתה מלאכת קצירה במשכן. ומאידך לענין גבית חוב צדדו שלדברי הכל כבצורות הן דומות.